

seksi, siis salakriittiseksi Värivalon omia journalistisia käytäntöjä kohtaan. Markus on muutettavat muuttanut kuin Günter Wallraff Bild-Zeitungin toimituksessa.

Ironiaa ei tietenkään huomaa kukaan (siinä ehkä Sariolan kanta myös "muotoironiaan"). Markuksen ura kääntyy heti nousuun. Entiset opiskelutoverit ja tuolloinen avovaimo sen sijaan paheksuvat moista prostituutiota.

Markuksella on joitakin lähes aforistisia ajatuksia journalismista. Kiintoisimmat niistä sisältyvät seuraavaan:

"Sensaatiojournalismi, enkä minä häpeä käyttää sitä sanaa, on filosofin työtä, ikuista rajan hakua normaalin ja epänormaalin välillä, uskottavan ja epäuskottavan, käsittämättömän ja ymmärrettävän, oikean ja väärän välillä. Kaikki mikä voidaan sanoa, voidaan sanoa selvästi, sanoo Wittgenstein. Tai sitten sitä ei pidä sanoa ollenkaan, niin kuin Tractatuksen seitsemäs päälause suurin piirtein kuuluu. Minä liikuin kahden maailman välillä, työmaani oli logiikan ja surrealismin välimaastossa, tehtävänänä näyttää ilmiöiden eriskummallisuus, löytää todellisuuden unenomaisuus, ja tulkita nuo unet sitten kaikelle kansalle. Se on kunniaakasta työtä, jos sen sellaisena ottaa, eikä sitä koskaan voi tehdä liian hyvin. Millä tavalla jonkun kirjailijan taikka papin tai sosiologin maailmanselitystyö muka on arvokkaampaa?"

Markus pyrkii populistisen journalismin kentällä huipulle, mutta tuo journalistinen suuntaus oli hänen aforismeistaan huolimatta täysin tyydytä häntä. Yhdessä Paulin kanssa hän ideoi tavan edistää Tanner-yhtiön lehdillä myös arvokkaita yhteiskunnallisia päämääriä, kuten ydinvoiman vastustamista, ja mielellään konkreettisesti, ekoterroristisesti. Siitä kirjan ulkoinen jänite.

Tiedotustutkijalle jää käteen populistisen journalismin kaksinaisuus: toisaalta sen kiehtovuus — senhän koki myös Wallraff työskennellessään väärän henkilöillisyiden turvin Bild-Zeitungissa — ja toisaalta sen vastenmielisyyt.

Pohjimmiltaan *Yhtä suurta perhettä* ei kuitenkaan ole romaani journalismista —

ikävä kyllä, sanoisi kaikkein fakkiutunein tiedotustutkija. Se on romaani rikkaan perheen valta-, arvostus- ja ihmissuhdeongelmista, joihin journalismi toki kytkeytyy. Toimiva romaani joka tapauksessa, ei siinä mitään.

Pertti Hemánus

Stereotypeistä supertähtiin

BOGLE, Donald. Blacks in American Films and Television: An Illustrated Encyclopedia. Garland Publishing, Inc. New York & London, 1988. 510 s.

Vuonna 1991 Hollywoodissa valmistui ennätysmäärä elokuvia, joiden tekijät ovat mustia. Nämä parikymmentä elokuvaa ovat onnistuneet saamaan äänensä kuululle yli neljänsadan uuden elokuvan joukossa. Suomessa ensi-iltansa sai viimeksi John Singletonin *Boyz n the Hood*. Spike Leestä alkanut mustan elokuvan uusi aalto on nostanut esiin nuoria lahjakkaita ohjaajia, jotka osaavat tehdä myös valtaväestöä miellyttäviä elokuvia. Kysymys ei ole siitä, että mustat olisivat oppineet tekemään tuottavia elokuvia valkoisen kaavan mukaan. Uudet elokuvat ovat osa mustan elokuvan pitkää perinnettä.

Mustat ovat tehneet omia elokuviaan 1910-luvulta lähtien. Valkoisten tekemisissä elokuvissa he ovat esiintyneet varsinkin sen jälkeen, kun Hollywoodin studioilla tajuttiin, että elokuvat tarvitsivat ääntä, liikettä, rytmiä. — Ja kukaapa olisi ollut rytmikkäämpi kuin amerikkalainen neeken? 30-luvulla yleisö näki mustia esiintyjä säännöllisesti valkokankaalla. Heidän roolinsa olivat usein stereotyyppisiä ja alentavia. 40-luvun lopulla mustat esiintyivät vihdoinkin päähenkilöinä, kun elokuvateollisuus otti

kantaa sodanjälkeisessä Amerikassa heränneeseen rotukysymykseen.

Mustat tekivät koko ajan myös omia itsenäisiä elokuvia suurten studioiden ulkopuolella. Vuosina 1919-1949 valmistuneet rotukuvat (race movies) oli tarkoitettu nimenomaan mustalle yleisölle. Mustien 60- ja 70-luvulla tekemät halpafilmit, ns. blaxploitaatio-elokuvat, voidaan nähdä jatkona näille rotukuville. Halpafilmeistä puolestaan löytyy uuden mustan elokuvan lähtäystä.

Elokuvamaailmaa puhuttavan uuden mustan aallon historiallinen konteksti ja paljon muuta löytyy Donald Boglen teoksesta *Blacks in American Films and Television: An Illustrated Encyclopedia*.

Donald Bogle on Yhdysvaltojen johtavia mustan populaarikulttuurin asiantuntijoita. Hän on luennoinut ja kirjoittanut useita artikkeleita elokuvista ja mustista viihdyttäjästä. Vuonna 1973 Theatre Library Association palkitsi hänen teoksensa *Toms, Coons, Mulattoes, Mammies & Bucks: An Interpretive History of Blacks in American Films* vuoden parhaana elokuvakirjana. Boglen toisesta teoksesta *Brown Sugar: Eighty Years of America's Black Female Superstars* (1980) on tehty neliosainen dokumentisarja.

Boglea ovat pienestä pitäen kiehtoneet elokuvien mustat kasvot. Niiden näkeminen valkokankaalla ei ollut mustalle katsajalle kuitenkaan pelkkä nautinto. Elokuvien käsikirjoittajat, tuottajat ja ohjaajat olivat valkoisia. Kuvaus oli sen mukaista. Mustat roolit annettiin useimmiten valkoisille näyttelijöille, jotka esittivät niitä kasvot mustiksi maalattuina. Mustan elokuvan alkuaikoina, 1900-luvun alusta 20-luvun lopulle, tuskin mikään oli todella mustaa. Hollywoodilla oli tarjottavanaan vain stereotyyppejä. Mustat kuvattiin hyväntahtoisina Setä Tuomoina, tuomittuina mulatteina, koomisina viihdyttäjinä, lylleröisinä lastenhoitajina tai väkivaltaisina nuorina neekereinä.

Television historia on yhtä julma. Pitkään mustia käytettiin vain värkkäänä taustakulissina tai heille annettiin vähäpä-

töisiä pikkurooleja. Ethel Waters onnistui ensimmäisenä raivaamaan tiensä television kulttuuriseen valtavirtaan — hänkin tosin vain palvelijana. Mustien historia televisiossa on komedian historiaa. Tilannekomedia on osoittautunut tärkeimmäksi sarjatyypiksi mustalle esiintyjälle. Se on ollut — ja on edelleen — ainoa ohjelmatyyppi, joka tiedostaa mustien olemassaolon ja kommentoi (vaikkakin ennakkoluuloisesti ja triviaalisesti) heidän elämäänsä. Koko television historian aikana vain kaksi viikottaista draamasarjaa on keskittynyt mustiin.

Miksi mustat näyttelivät vain palvelijoita ja kengänkiillottajia? Miksi lahjakkaimmistakin esiintyjistä, joilla oli taito kääntää alentavat roolit edukseen, oli saatavilla niin vähän tietoa? Elokuvat ja televisio-ohjelmat herättivät Boglessa lukuisia kysymyksiä. Mustat elokuvassa ja televisiossa on kuitenkin aihe, jota hänen nuoruudessaan ei tutkittu juuri lainkaan. Tilanne on sittemmin parantunut Boglen omien tutkimusten ansiosta. Hän on itse pystynyt vastaamaan omiin kysymyksiinsä.

Tiedonhalun ja utelaisuuden tuloksena syntyi myös urauurtava teos *Blacks in American Films and Television*. Se sisältää melkein 90 vuotta mustien viihdyttämisen historiaa, alkaen Erich von Stroheimin elokuvasta *Queen Kelly* (1928) ja päättyen ensimmäisten mustien super tähtien Eddie Murphys ja Richard Pryorin ilmestymiseen 80-luvulla.

Laajan historiallisen katsauksen lisäksi Bogle kommentoi kriittisesti elokuvia, joissa on esiintyneet mustia näyttelijöitä. Televisiota käsittelevässä osassa hän käy läpi yli sata TV-sarjaa ja -elokuvaa. Teoksen viimeisessä osassa esitellään afroamerik-

kalaisia viihdealan ammattilaisia. Pie-noiselämäkerrat paljastavat esimerkiksi Lena Homen oikean iän, 60-luvun kaunotaren Dorothy Dandriogen traagisen elämän ja sen, miten Bill Cosby asennoitui talk shown vetämiseen.

Blacks in American Films and Television on monella tapaa harvinainen teos. Se on keskittynyt mainstream-elokuviin, mutta käsittelee myös vähälle huomiolle jääneitä ja melkein unohdettuja elokuvia ja niiden tähtiä. Bogle on tutkinut mm. 60- ja 70-lukujen halpafilmejä ja mustille suunnattuja rotokuvia, joita kaikki lähteet eivät edes mainitse. Teos sisältää 200 harvinaista valokuvaa, joista eräitä ei ole koskaan aikaisemmin julkaistu.

Television historian tutkimuksena teos on erityisen ansiokas. Television historiaa on tutkittu vähän, mustien näkökulmasta ei juuri lainkaan. Bogle valottaa syy- ja seuraussuhteita, jotka ovat johtaneet mustat taustakulisesta parrasvaloihin. Televisiossa tapahtuneet muutokset kytketään amerikkalaisen yhteiskunnan sosiaalisiin ja poliittisiin muutoksiin.

Tekijän kriittinen näkökulma, laaja asiantuntemus ja omakohtainen kokemus viihdeteollisuudesta ovat tuottaneet uudenlaisen hakuteoksen, jolla on kovaa ja selkeästi kuuluva oma ääni.

Blacks in American Films and Television osoittaa, että valkoinen elokuvahistoria on varsin musta. Suuret koomikot Harold Lloyd ja Buster Keaton paljastuvat myös suuriksi rasisteiksi. *Kansakunnan synty* (1915) ja *Tuulen viemää* (1939) eivät olekaan niin ylevää katsottavaa kuin valkoisen valtakritiikki väittää. Jopa Shirley Templen elokuvia voidaan kritisoida niiden tarjoamista stereotyyppisistä kuvista. Mustia alennuksen alhoja löytyy vielä tie-

dostavalta 80-luvultakin. Sellaiset super-tähdet kuin Eddie Murphy ja Whoopie Goldberg joutuvat hekin usein uhrautumaan valkoisten päämäärien hyväksi. Bogle tarjoaa vaihtoehdoisen näkökulman sekä klassikoihin että uusiin elokuviin.

Blacks in American Films and Television on ajankohtainen teos. Se antaa historiallisen perspektiivin mustan elokuvan uudelle aallolle. Etnokulttuurien nousun ja rasmin ristiaallokossa se pönkittää afroamerikkalaista itsetuntoa nostamalla esiin valtakulttuurin väheksymiä saavutuksia. Sillä on tarjottavaa myös tiedotustutkimukselle. Yhdysvaltalaisen tiedotustutkimuksen ykköstermejä on tällä hetkellä *Political Correctness*. Se on konservatiivien antama väheksyvä nimitys liberaalien ja radikaalien ryhmien tasapuolisuuspyrkimyksille. Näissä pyrkimyksissä yhtenä argumenttina voi käyttää Boglen tutkimuksia. Elokuvan ja television historiaa ei juuri voi syyttää tasapuolisuudesta.

Boglen merkittävät ja ajankohtaiset tutkimukset hyödyttävät kirjallisuuden, elokuvan, populaarikulttuurin, historian, politiikan, naistutkimuksen ja monen muun alan tutkijoita ja opiskelijoita. — Tai hyödyttäisivät, jos ne olisivat vaivattomasti saatavilla. Kääntämätönkin *Blacks in American Films and Television* on kirjastoissa harvinainen.

Suomesta, jossa saa yliopistotasosta opetusta elokuva- ja televisiotieteen alalta, on ilmeisiä vaikeuksia löytää omakielistä kirjallisuutta mustasta elokuvasta ja televisiosta. Toivottavasti tämä ei lisää rasisista mainetta.

Elina Niemelä